Літвін Л.Ю.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Мельник Г.В.,

заступник начальника Управління – начальник відділу боротьби з корупцією
та організованою злочинністю
Служби безпеки України у Хмельницькій області

УДК 343.34

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.3.26>

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ТАКТИКИ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Постановка проблеми. Слідчі (розшукові) дії є необхідним та обов'язковим способом збирання доказів у кримінальному провадженні за вчинення кримінального проступку. Законодавець у 2012 році впроваджує інститут слідчих (розшукових) дій, яким визначено процесуальні засади проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Латентність та модернізація злочинної діяльності, пов'язаної з порушеннями державного кордону, викликає нагальну потребу у дослідженні організаційно-тактичних особливостей проведення слідчих (розшукових) дій зазначеної категорії кримінальних правопорушень.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Як свідчить аналіз наукових досліджень, питанням організації та тактики проведення слідчих (розшукових) дій, у тому числі, пов'язаних з розслідуванням порушень державного кордону, присвячені роботи багатьох вчених-криміналістів як О.І. Александрової, Ю.П. Аленіна [1], Т.М. Балицького [2], В.П. Бахіна [3], Р.С. Белкіна, В.К. Весельського, О.А. Калганової, В.О. Коновалової, В.С. Кузьмичова, Ю.І. Літвіна, В.Г. Лукашевича [10], Є.Д. Лук'янчикова, М.А. Погорецького, В.О. Образцова, Д.Б. Сергеевої, А.З. Сороки, Л.Д. Удалової [16], Ю.М. Черноус [17], В.Ю. Шепітька [18] та інших, в яких розглядається низка питань, що є актуальними у сфері протидії порушень державного кордону.

Мета статті. Метою статті є визначення організаційних та тактичних особливостей проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування порушень державного кордону України.

Виклад основного матеріалу. Серед слідчих (розшукових) дій, які проводяться під час розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням державного кордону – незаконним переправленням осіб через державний кордон України та незаконним перетинанням державного кордону, на увагу науковців, насамперед, заслуговують допит, огляд місця події, слідчий експеримент, пред'явлення для впізнання та призначення експертизи, що викликаються конкретною слідчою ситуацією. Зокрема, 50,4% опитаних працівників правоохоронних органів внутрішніх справ, органів безпеки та органів

охорони державного кордону віднесли до найбільш ефективних слідчих (розшукових) дій під час розслідування цієї категорії проваджень, – допит (свідків, підозрюваних), та 18,1% – огляд місця події.

Взагалі, що стосується організації слідчої (розшукової) дії, то вона включає комплекс заходів щодо створення оптимальних умов для ефективного її проведення [11, с. 111; 8]. На тактичному рівні організація розслідування злочинів охоплює прийняття рішення про проведення слідчої (розшукової) дії, її планування, підготовку, проведення та фіксацію результатів.

Серед особливостей, які впливають на організацію і тактику слідчих (розшукових) дій під час розслідування порушень державного кордону України, визначаються:

участь у них іноземних громадян та короткочасність їх перебування на території України;

особливий характер слідової картини, що виникає під час порушення державного кордону;

особливі умови проведення слідчих (розшукових) дій із залученням порушників державного кордону, у тому числі, нелегальних мігрантів, в безпосередній близькості до лінії державного кордону в умовах встановлених режимних заходів;

модернізація протиправної діяльності з незаконного переправлення осіб через державний кордон та незаконного перетинання державного кордону, вжиття заходів протидії правоохоронним органам (переправлення осіб за відсутності безпосереднього контакту з переправниками, використання мобільного зв'язку іноземних операторів та GPS навігаторів при подоланні засобів охорони кордону та безпосередньо лінії державного кордону) тощо.

У функціональному стосунку організація розслідування злочину аналогічна процесу організації виконання управлінських рішень в інших сферах діяльності та охоплює низку таких елементів, як вибір тактично доцільного варіанта процесуальної (не процесуальної) дії або їх системи; раціональний розподіл засобів (ресурсів і сил); програмування виконання та виконання наміченої процесуальної (не процесуальної) дії або їх системи [15, с. 9].

Деякі автори поряд із тактичними помилками виділяють помилки організаційні, які пов'язані з прийня-

тям рішення про проведення слідчої дії, визначенням її мети, заходами щодо підготовки до її проведення та безпосереднім проведенням слідчої дії [4, с. 10].

Розпочинаючи аналіз особливостей проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень, насамперед необхідно проаналізувати організаційно-тактичні особливості проведення огляду.

Огляд місця події є невідкладною і першочерговою слідчою (розшуковою) дією, яка характеризується незамінністю і неповторністю та спрямована на виявлення ознак порушення державного кордону зі складною слідовою картиною.

У ст. 237 КПК України визначено, що об'єктами огляду під час розслідування злочинів є: місцевість, приміщення, речі та документи, а окремою нормою визначає труп як самостійний об'єкт огляду (ст. 238 КПК України). Водночас законодавець на відміну від раніше чинного КПК України не згадує як самостійний об'єкт огляду «місце події», що обґрунтовано критикується вченими-криміналістами [12].

Акцентуючи увагу на тактичному боці слідчого огляду, слушно підтримати позицію В.К. Весельського, який зауважує, що слідчий огляд, з ґносеологічної точки зору, здійснюється шляхом застосування комплексу пізнавальних методів, процедур, прийомів. Домінуючим виступає такий загальнонауковий метод пізнання, як спостереження. Цей метод поєднується з іншими такими методами: вимірюванням, порівнянням, описом, а за необхідності – з експериментом, але результати їх застосування реалізуються в процесі огляду по-різному [6, с. 154].

Як свідчить аналіз матеріалів кримінальних проваджень, на організацію і тактику огляду місця події у справах про порушення державного кордону впливає низка таких чинників, як:

- особливості території, де проводиться огляд місця події та її правового режиму;
- природні явища та кліматичні умови, часовий чинник;
- огляду місця події передуює службовий огляд місця порушення державного кордону чи затримання порушників, який проводиться посадовими особами ДПС України, що виконують завдання з охорони державного кордону;
- наявність на окремих ділянках державного кордону специфічних об'єктів огляду – контрольно-слідова смуга, інженерно-технічні засоби охорони кордону тощо;
- необхідність залучення для уточнення первинної обстановки, внесених до неї змін учасників службового огляду.

Окремими особливостями проведення огляду місця події, які безпосередньо впливають на тактику проведення даної слідчої дії виокремлюються такі:

місце події є досить обмеженою за площею ділянкою, але за порушень державного кордону у 68% випадків воно охоплювало значну територію або включало огляд декількох ділянок (місця перетинання кордону, маршрут руху нелегальних мігрантів, місце їх затримання тощо);

– в окремих малонаселених прикордонних районах, гірській місцевості відсутня можливість щодо залучення до огляду місця події понять 3-поміж місцевого населення або відповідних спеціалістів взагалі або своєчасно, а залучення як понять будь-яких сторонніх осіб може призвести до розшифровки системи заходів з охорони державного кордону;

– під час припинення діяльності спецслужб, каналів нелегальної міграції, провадженні оперативно-розшукових справ, легалізації інформації, отриманої в результаті оперативно-розшукової діяльності, виникає необхідність в маскування (легендуванні) огляду місця події, а тому розробка та реалізація відповідних заходів у цих випадках здійснюється з урахуванням конкретної обстановки порушення державного кордону у взаємодії з відповідними суб'єктами правоохоронної діяльності [8, с. 127].

Практичний досвід проведення огляду місця події як невідкладної слідчої (розшукової) дії, під час затримання організаторів (переправників) осіб через державний кордон, свідчить про розширення меж огляду місця події у 78% випадків, у встановленні дій пособників у 75% випадків, у встановленні засобів доставляння порушників до лінії державного кордону у 68% випадків.

Виявлення ознак порушення державного кордону на лінії державного кордону здійснюється прикордонним нарядом, який проводить службовий огляд з метою визначення факту порушення кордону, часу, кількості та напрямку руху порушників та осіб, причетних до їх переправлення. Прикордонний наряд зобов'язаний, крім вжиття заходів щодо затримання порушників кордону, зберегти виявлені сліди для подальшого їх дослідження посадовими особами ДПС України [7, с. 135].

Головною умовою успішного та ефективного проведення огляду місця події є його своєчасність. Саме своєчасність проведення огляду місця події значною мірою залежить від часу отримання інформації про порушення кордону, віддаленості місця дислокації слідчого органу від місця порушення кордону, наявності та готовності засобів доставляння, кліматичних умов та інших чинників.

Особливістю порушень державного кордону нелегальними мігрантами є те, що у 73,3% випадків вони здійснюються поза пунктами пропуску через державний кордон, що має безпосередній вплив на характер слідової картини порушення.

Через це під час огляду місця події – ділянки державного кордону поза пунктами пропуску – важливе значення має фіксація в протоколі огляду місця події – інженерно-технічних споруд, які визначають місце проходження лінії державного кордону; доріжки слідів нелегальних мігрантів, їх напрям; інші ознаки, які вказують на перебування осіб на лінії державного кордону, тощо.

Основними каналами використання науково-технічних засобів у розслідуванні злочинів є огляд місця події і проведення експертизи [10, с. 25].

Результативність огляду місця події тісно пов'язана із використанням під час його проведення технічних засобів, пакувальних матеріалів, освітлювальної техніки, фото- та відеоапаратури.

Результативність огляду місця події під час порушення державного кордону залежить від повноти та якості отриманої під час його проведення криміналістичної інформації, яка, зі свого боку, залежить від: географічних та погодних умов; стану системи охорони державного кордону в Україні та на суміжній території та характеру відносин України з сусідньою державою; професійної (криміналістичної) підготовки слідчих та їх криміналістичного забезпечення.

Особливість у проведенні огляду місця події під час переправлення осіб через державний кордон у пунктах пропуску визначається способом їх переправлення:

- у разі використання переправниками транспортних засобів з приховуванням від прикордонного контролю – проводиться огляд місця події;
- переміщення осіб у пасажиропотоці із використанням підроблених документів – огляд документів.

Під час проведення огляду місця події в пункті пропуску через державний кордон у разі виявлення незаконного переправлення осіб через кордон в транспортних засобах закордонного прямування:

- ретельному огляду підлягає безпосередньо транспортний засіб (автомобіль, потяг, окреме купе вагона, приміщення морського, повітряного судна) та місце, де переховувався порушник;
- у протоколі та з допомогою фотовідео техніки, схем здійснюється фіксація місцеперебування та конструктивні особливості сховища (тайника), його призначення, спосіб виготовлення (пристосування) тощо;
- під час огляду сховищ (тайників) особливої уваги підлягають місця можливої локалізації слідів пальців рук, ніг, взуття, продуктів життєдіяльності;
- консервація запахових слідів доцільна як у разі виявлення у сховищі порушників, так і їх відсутності.

У збиранні доказової інформації одне з важливих місць, поряд з оглядом місця події в справах про порушення державного кордону, займає допит. Провідне місце допиту в системі слідчих (розшукових) дій зумовлене відносною простотою його проведення і великим пізнавальним потенціалом [16, с. 16].

З-поміж типових ситуацій допиту як: повідомлення правдивих показів; добросовісна помилка допитуваного; відмова від надання показів; повідомлення неправдивих показів; розбіжності у свідченнях допитуваного, які є характерні й під час розслідування порушень державного кордону, однак не є типовою слідчою ситуацією, за якої особа, яку допитують, добросовісно помилилась.

Кожен із суб'єктів криміналістичної діяльності використовує властиві його виду правозастосовної діяльності тактичні прийоми допиту. Така ж особли-

вість притаманна діяльності слідчим підрозділам під час розслідування порушень державного кордону.

Під час допиту підозрюваних у справах, пов'язаних з незаконним переправленням осіб через державний кордон України, слідчий, як правило, зустрічає протидію з їх боку.

Важливе значення має отримання на початку проведення допиту відомостей про особу підозрюваного. У справах про незаконне переправлення осіб через державний кордон, зокрема, можуть бути особи, які не володіють українською мовою, невідомий їх вік чи взагалі немає будь-яких вірогідних даних про них.

У процесі допиту затриманих за підозрою в здійсненні незаконного переправлення осіб через державний кордон для викриття винних використовуються наявні на той момент зібрані докази у справі: покази свідків, речові докази та под.

Щодо розкриття злочинів, пов'язаних з незаконним переміщенням осіб через державний кордон України, то у 84% випадків мала місце протидія розслідуванню. За протидії слідству з боку допитуваного ключову роль відіграють передусім методи психологічного впливу на особу, основним завданням яких є отримання об'єктивно правдивої інформації законним шляхом із встановлених законом джерел.

Однією з основних умов допиту підозрюваного є встановлення з ним психологічного контакту, що залежить як від особи, яка допитує, так і від допитуваного [5]. Так, з метою викриття підозрюваного в неправдивих показах або спробі надати їх слідчий може застосувати такий прийом психологічного впливу, як використання інформації про підозрюваного і впливу на позитивні аспекти його особистості.

Слідча практика правоохоронних органів показує, що найбільш ефективним тактичним прийомом під час проведення допиту є переконання, яке необхідно застосовувати у разі давання неправдивих показів, у випадках обмови або самообмови. Для виявлення неправдивих показів доцільно застосовувати такий прийом, як повторний допит підозрюваного. У 46 % випадків повторний допит переправників давав позитивний результат.

Основне завдання слідчого під час допиту підозрюваного полягає в тому, щоб отримати відомості, які дозволяють перевірити його причетність до злочину та роль у ньому. Тому необхідно визначити такі обставини, які можуть бути відомі лише особі, яка скоїла злочин. І якщо підозрюваний відмовляється від давання показів про факти, які вже відомі слідству, то це повинно викликати підвищену увагу в слідчого.

Важливу роль під час допиту відіграє адекватна інтерпретація невербальних сигналів (міміка, жести, поза та інше), які розкривають емоційно-вольовий стан підозрюваного. Психологічно найскладніша ситуація під час допиту підозрюваного складається за його відмови від давання показів.

У зв'язку з тим, що основними свідками у вказаній категорії кримінальних проваджень є іноземні

громадяни або особи без громадянства, повторне проведення з якими слідчих (розшукових) дій може викликати певні труднощі у зв'язку з їх екстрадицією чи виселенням за межі України.

Досвід розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з переправленням осіб (нелегальних мігрантів), свідчить про доцільність попередньої бесіди слідчого зі свідком з метою зняття у нього психічного напруження, усунення можливої недовіри та спонукання до давання правдивих показів.

Для активізації репродуктивної та розповідної діяльності свідка допускається використання такого прийому, як пропозиція описати подію в хронологічному порядку та постановка нагадуючих питань. Як свідчить практика проведення цієї слідчої (розшукової) дії, свідок – нелегальний мігрант потребує певної психологічної допомоги, зокрема пред'явленням йому схем, зображень, карт, а також надання можливості графічно зобразити об'єкти, які він спостерігав під час переправлення через державний кордон, тощо. У цих умовах, безумовно, виявляються індивідуальні особливості свідка – ступінь його адаптації до темряви, сприйняття кольору, форми, розмірів предметів, відстаней та інше. Необхідно враховувати й те, в якому положенні перебував нелегальний мігрант при сприйнятті події: місце та відстань до об'єкта сприйняття, об'єкти, що знаходились між ними, кут зору і под.

Під час фіксації допиту переправників (організаторів) та порушників – нелегальних мігрантів для забезпечення ефективного та оптимального розслідування доцільно застосовувати такі науково-технічні засоби фіксації слідчих (розшукових) дій, як звукозапис та відеозапис.

Під час розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України значне місце також займає пред'явлення для впізнання.

Як свідчить аналіз 114 матеріалів кримінальних справ, участь в яких брали іноземні громадяни, пред'явлення для пізнання з участю останніх проводилося в 66% випадків. З них пред'явлення для впізнання іноземців проводилося у 24% випадків, впізнаючими були іноземці – у 76% випадків, водночас впізнання іноземцями живих осіб проводилося в 40% випадків, впізнання особи за фотокарткою – у 54% випадків, впізнання предметів, ділянок місцевості й будівель – у 6%. Під час проведення пред'явлення для пізнання були присутні: перекладач – у 85% випадків, захисник підозрюваного – у 22% [14, с. 301].

Як відомо, пред'явленню для пізнання завжди передуює допит впізнаючого, предметом якого є характерні ознаки об'єкта, який пред'являється для впізнання.

Важливою умовою вірогідності впізнання є дотримання вимоги про те, щоб статистично не були доведені до слідчої (розшукової) дії знайомі з особами, яка впізнає та пред'являється для впізнання. Ця вимога особливо актуальна у справах з участю іноземних громадян, оскільки підбір іноземців-статистів пов'язаний зі значними труднощами організаційного характеру.

Як свідчать матеріали вивчених кримінальних проваджень, під час розслідування незаконного переправлення осіб – нелегальних мігрантів у 86,3% випадків проводилося пред'явлення для впізнання нелегальними мігрантами переправників, оскільки організатори переважно безпосередньо не займаються переправленням і не встановлюють з ними безпосередній контакт.

З огляду на попередньо отримані інструкції щодо недопущення розголошення відомостей про переправлення, можливих погроз, то виявляється доцільним проведення впізнання поза візуальним спостереженням особи. Так, за неможливості забезпечення присутності особи, яку впізнають, можливе проведення впізнання за фотознімками, а за необхідності гарантування безпеки впізнаючому – поза візуальним спостереженням.

Необхідно мати на увазі такий психологічний нюанс: в положенні стоячи та в русі виявляється більша кількість розпізнавальних ознак (краще сприймається та оцінюється зріст людини, її постава і фігура взагалі, видно ходу, яка є індивідуальною виразною рисою людини, та ін.). З метою протидії розслідуванню переправники нерідко використовують відповідне екіпірування, яке маскує їх зовнішність. А тому впізнання переправника доцільно проводити за динамічними ознаками.

КПК України (ч. 1 ст.240) визначає, що з метою перевірки та уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обставинки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань [9, с. 99]

Щодо розслідування незаконного переправлення осіб, то дана слідча (розшукова) дія проводилася з метою:

- перевірки правдивості свідчень, в основному порушників (нелегальних мігрантів) щодо маршруту, за яким вони переправлялись, обставин переправлення через державний кордон (способу переправлення, часу, місця);

- експериментальної перевірки можливості подолання порушниками (нелегальними мігрантами) інженерно-технічних споруд на державному кордоні, переховування в транспортних засобах (сховищах) тощо.

Важливою передумовою проведення слідчого експерименту є допит особи, яка залучається до проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Також визнається доцільним допитати додатково й інших учасників про обставини та деталі, що безпосередньо впливатимуть на підготовку, проведення та оцінку отриманих результатів.

Допит також має важливе значення під час планування слідчого експерименту. Залежно від його виду потрібно уточнити: де перебувала особа щодо події, яка перевіряється, на якій відстані, якими були умови спостереження, погода, час доби тощо.

Підготовка до проведення слідчого експерименту повинна включати та планування його проведення

як визначальну умову ефективного проведення даної слідчої (розшукової) дії.

Під час розслідування незаконного переправлення осіб, у випадках, коли порушники (нелегальні мігранти) передавалися ДПС України прикордонними відомствами суміжних держав, то у 82% випадків проводився слідчий експеримент: у 58% – перевірка показів на місці та у 24% випадків – слідчий експеримент.

Використання спеціальних знань під час розслідування порушень державного кордону України розглядається з позиції місця та особливостей експертних досліджень. Залежно від виду порушень державного кордону, виникає необхідність в застосуванні спеціальних знань.

Аналіз розслідувань порушень державного кордону, зокрема, незаконного переправлення осіб через державний кордон та за незаконного перетинання державного кордону свідчить про те, що виникає нагальна необхідність в призначенні та проведенні:

– трасологічної експертизи – експертизи слідів рук людини; експертизи слідів ніг людини, її взуття; експертизи слідів транспортних засобів;

– технічної експертизи документів – експертизи реквізитів документів та експертизи матеріалів документів.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, окресливши організаційно-тактичні питання проведення слідчих (розшукових) дій під час порушення державного кордону, ми дійшли до висновку про їх специфіку, яка залежить від суб'єктів порушень, способів порушень та ділянки державного кордону. Ці чинники будуть визначальними у тактиці проведення слідчих (розшукових) дій як динамічній діяльності слідчого та необхідні для вираховування у розкритті та розслідуванні даної категорії кримінальних проваджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алєнін Ю.П. Теоретичні та практичні основи розкриття і розслідування осередків злочинів : автореф. дис... докт. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1997, 44 с.
2. Балицький Т.М. Слідчий експеримент в системі слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпін, 2015. 216 с.
3. Допрос на предварительном следствии (Уголовно-процессуальные и криминалистические вопросы) /

Бахин В.П., Когамов М.Ч., Карпов Н.С. Алматы, 1999. 208 с.

4. Белозеров Ю.Н. Производство следственных действий : учеб. пособ. Москва, 1990. 66 с.

5. Тактика допроса при расследовании преступлений / Васильев А.Н., Карнеева Л.М. Москва, 1970. 208 с.

6. Весельський В.К. Концептуальні основи тактики слідчих дій (слідчий огляд, допит, призначення і проведення судових експертиз). *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2012. № 28. С. 151–158.

7. Інструкція з організації оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби Державної прикордонної служби України : Наказ від 29.12.2009 № 1040. Хмельницький, 2009. 227 с.

8. Капітанчук Л. Ю. Особливості розслідування нелегальної міграції : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. 250 с.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України : станом на 18 січня 2013 року. Київ, 2013. 290 с.

10. Кузьмічов В.С. Слідча діяльність: сутність, принципи, криміналістичні прийоми та засоби здійснення : автореф. дис... докт. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 1996. 36 с.

11. Лукашевич В.Г. Криминалистическая теория общения: постановка проблемы, методика исследования, перспективы использования : монография. Киев, 1993. 194 с.

12. Лук'яничков Є.Д. Слідчий огляд : поняття та види. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 264–269.

13. Осмотр места происшествия : Справочник следователя. 2-е изд. / под ред. А.А. Леви. Москва, 1982. 272 с.

14. Сорока А.З. Особливості проведення пред'явлення для впізнання за участю іноземних громадян. *Досудове розслідування : актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*: матеріали пост. діюч. наук.-практ. семінару. (Харків, 23 жовт. 2009 р.). Харків, 2009. 301 с.

15. Сущенко В.Н. Планирование и организация расследования хищений социалистического имущества, совершенных должностными лицами в крупных или особо крупных размерах : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 1985. 16 с.

16. Удалова Л.Д. Теоретичні засади вербальної інформації у кримінальному процесі України : автореф. дис... докт. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2007. 29 с.

17. Чорноус Ю.М. Слідчі дії : поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 17 с.

18. Шепітько В.Ю. Теоретичні проблеми систематизації тактичних прийомів у криміналістиці : автореф. дис... докт. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1996. 30 с.

Літвін Л.Ю., Мельник Г.В. ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ І ТАКТИКИ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

У статті на підставі теоретичних засад та практичного досвіду розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушенням державного кордону України розглянуто основні організаційно-тактичні особливості проведення першочергових слідчих (розшукових) дій.

На тактичному рівні організація розслідування злочинів містить прийняття рішення про проведення слідчої (розшукової) дії, її планування, підготовку, проведення та фіксацію її результатів. Основними слідчими діями під час розслідування порушень державного кордону є огляд місця події, допит, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент та призначення експертизи.

Визначено, що невідкладну слідчу (розшукову) дію – огляд місця події, необхідно проводити у найкоротший термін після виявлення ознак порушення державного кордону. Важливе місце для результативності слідчої дії має своєчасність, повнота та якість отриманої криміналістичної інформації, а також її криміналістичне забезпечення.

На організацію і тактику огляду місця події у справах про порушення державного кордону впливають особливості території, де проводиться огляд місця події та її правового режиму; природні явища та кліматичні умови, часовий чинник; службовий огляд місця порушення державного кордону чи затримання порушників, який передуює огляду місця події; наявність на окремих ділянках державного кордону контрольно-слідової смуги, інженерно-технічних засобів охорони кордону; необхідність залучення для уточнення первинної обстановки, внесених до неї змін учасників службового огляду.

Особливістю порушень державного кордону є те, що у більшості випадків вони здійснюються поза пунктами пропуску через державний кордон, що безпосередньо впливає на характер слідової картини.

Під час допиту виокремлюються дві групи тактичних прийомів допиту – підозрюваних та свідків. Допит підозрюваних проводиться в умовах протидії слідству, що впливає на подальший вибір та тактичних прийомів.

Під час допиту свідків важливе значення має встановлення психологічного контакту, постановка нагадуючи питань. Тактично доцільним виявляється фіксація результатів допиту шляхом відеозапису.

Під час пред'явлення для впізнання важливе значення має підготовка до слідчої дії, зокрема, підбір статистів. Пред'явлення для впізнання зі свідками доцільно проводити поза візуальним спостереженням.

Слідчий експеримент проводиться з метою перевірки правдивості свідчень та експериментальної перевірки можливості вчиняти певні дії порушниками державного кордону. Слідчому експерименту завжди передуює допит.

Використання спеціальних знань здійснюється шляхом проведення експертиз, зокрема, трасологічної та дактилоскопічної.

Ключові слова: порушення державного кордону, слідчі (розшукові) дії, огляд місця події, допит, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, призначення експертизи.

Litvin L.Yu., Melnyk G.V. ACCORDING TO THE PECULIARITIES OF THE ORGANIZATION AND THE TACTICS OF INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS IN THE INVESTIGATION OF THE STATE BORDER VIOLATION

The article is based on theoretical foundations and practical experience of investigating criminal offenses, in connection with the violation of the state border of Ukraine, the main organizational and tactical peculiarities of conducting first-priority investigative (search) actions had been considered.

At the tactical level, the organization of the investigation of crimes includes the decision to conduct an investigative (search) action, its planning, preparation, conduct and fixation of its results. The main investigative actions in investigating violations of the state border are an overview of the place of the event, questioning, and presentation for identification, investigative experiment and appointment of expertise.

An urgent investigation (search) action – an overview of the place of the event, should be conducted as soon as possible after the discovery of signs of violation of the state border had been determined. The timeliness, completeness and quality of the forensic information received as well as its forensic provision is important for the effectiveness of the investigative action.

The organization and tactics of reviewing the place of the event in cases of violation of the state border are affected by the peculiarities of the territory where the place of the event and its legal regime are reviewed; natural phenomena and climatic conditions, time factor; official review of the place of violation of the state border or detention of offenders, which preceded the review of the place of the event; the presence on the separate sections of the state border of the control track, engineering and technical means of border guarding; the need to attract for clarification of the primary situation, changes made to it by the participants of the official inspection.

The feature of the violations of the state border is that in most cases they outside the border crossing points, which directly affects the nature of the trace pattern had been carried out.

During the interrogation two groups of tactical interrogation techniques – suspects and witnesses – are distinguished. The questioning of suspects is conducted in the context of counteraction to the investigation, which influences further choice and tactical methods.

When interrogating witnesses, it is important to establish a psychological contact, setting reminding questions. It is tactfully expedient to fix the results of interrogation by video recording.

When presented for identification, the preparation for the investigative action, in particular, the selection of statisticians is very important. It is expedient to present a presentation for the identification of witnesses outside the visual observation.

An investigative experiment is conducted to verify the veracity of evidence and to test the possibility of committing certain actions by violators of the state border. Investigative experiment is always preceded by interrogation.

The use of special knowledge is carried out through expert examination, in particular, tramway and dactyloscopic.

Key words: violation of the state border, investigative (search) actions, review of the place of the event, interrogation, presentation for identification, investigative experiment, appointment of expertise.